

קורס מורי דרך תשע"ז (2016 – 2017)

בית הספר לתיירות אתגרית, המכללה האקדמית בוינגייט

דו"ח סיור 34

חוף פלשת

נועם זיו

מסלול הסיור (אתרים מרכזיים):

פארק נחל לכיש אשדוד, גבעת יונה, מוזיאון הפלישתים, מצודת אשדוד, גן גורג'י שכונת אפריזר, גן לאומי אשקלון

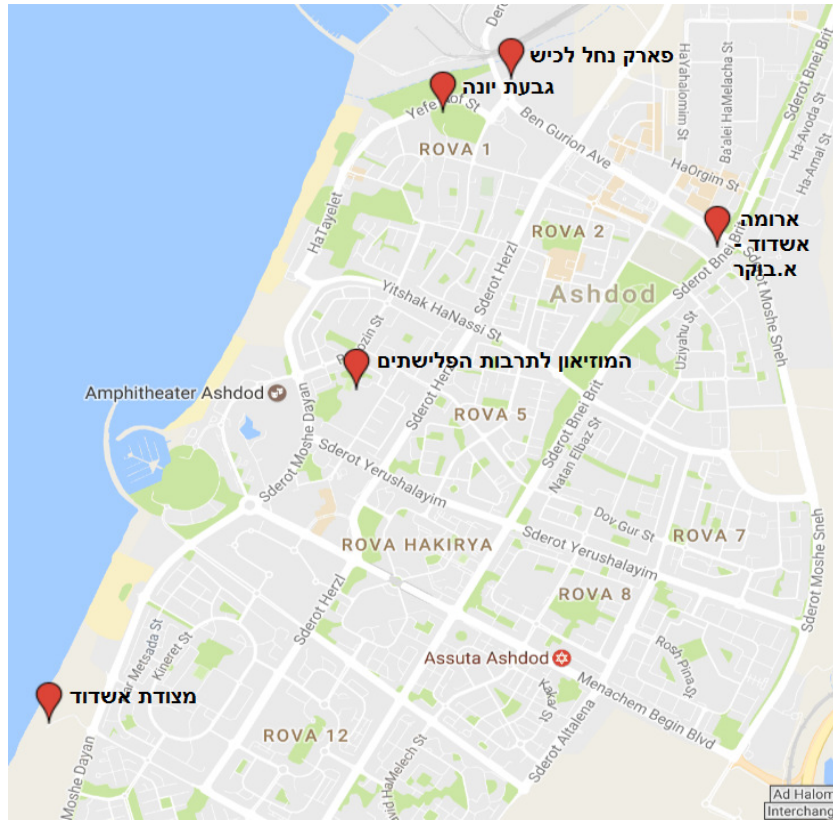
תאריך הסיור: 16.01.2017

מדריך הסיור: ד"ר נחום שגיב

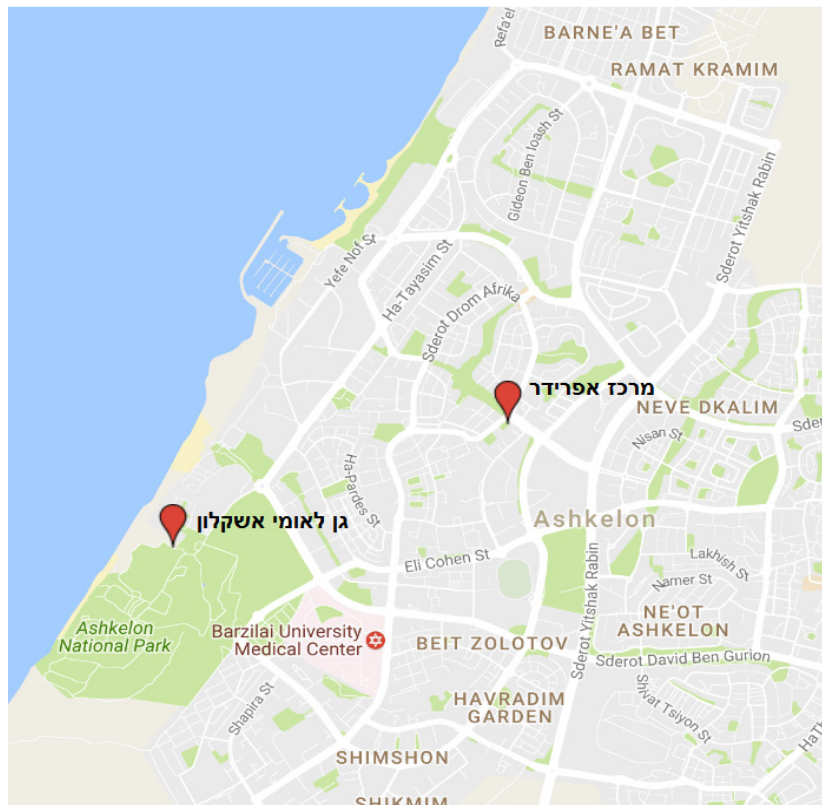
לו"ז ומנהלות

הערות	מנהלות ועזרים	פירוט הפעילות	עד ...	מ ...
איסופים בכפ"ש, גלילות, מחלף יבנה		נסיעה מוינגייט לאשדוד	7:35	6:00
שירותים, מים, חנות	שדרות הנשיא וייצמן פינת שדרות בן-גוריון פתוח 24/5 טל 08-856-8160	הפסקת בוקר בארומה	8:10	7:35
	הכניסה לחניה מרחוב אורט	נסיעה לפארק לכיש	8:20	8:10
	סיור לאורך הנחל ופינות החי ללא תיאום וללא תשלום. כניסה למתקנים ראה פרטים	סיור בפארק לכיש (פארק אתגרים)	9:20	8:20
	ניתן גם ללכת ברגל – כ 30 דקות. החניה סמוך למסעדת קירה	נסיעה לגבעת יונה	9:25	9:20
		סיור בגבעת יונה	9:50	9:25
	האוטובוס מגיע לשייטים 16 ומשם הליכה ברגל למוזאון.	נסיעה למוזאון לתרבות הפלשתיים		
שירותים, מים	לתאום פעילות לילדים והגעה phcm.co.il , 08-6224799, נפתח בשעה 9:00	סיור במוזאון לתרבות הפלשתיים	11:25	10:00
		נסיעה למצודת אשדוד	11:45	11:25
	כניסה רגלית מהשער המערבי ויציאה מהשער המזרחי	סיור במצודת אשדוד	12:15	11:45
		נסיעה לאשקלון	13:00	12:15
באזור מסעדות וחנויות	מופיע כ"חצר הסרקופגים" בגוגל מפות. ירידה מהאוטובוס ברחוב הנשיא. כניסה: א'-ה' 8:30 עד 15:30, שישי 8:30-13:30, שבת וחגים סגור	סיור בחצר העתיקות באשקלון	13:35	13:00
		נסיעה לגן לאומי אשקלון	13:50	13:35
מים	בגן לאומי אשקלון. שולחנות קק"ל	הפסקת צהריים	14:30	13:50
		נסיעה לתל אשקלון	14:45	14:30
	החלקלקה, השער הכנעני, החומה בחוף הים	סיור בתל אשקלון	17:00	14:45
הורדה במחלף יבנה, גלילות, כפ"ש		נסיעה לוינגייט	18:30	17:00

מפת אתרי הסיור באשדוד

מפת אתרי הסיור באשקלון

תכני ההדרכה

תכני הדרכה	מקום
<p>פארק לכיש באשדוד</p> <p>פארק עירוני כ 650 דונם לאורך שפך נחל לכיש. נקרא "פארק אתגרים" ע"י עיריית אשדוד, ו"פל"א" (פארק לכיש אשדוד) ע"י קק"ל. במקום פסלים רבים בנושאים תנ"כיים וכן בעלי חיים מתקופת המקרא (בפועל יש גם בע"ח שאינם קשורים למקרא). כולם ילידי הארץ מגני חיות. הכניסה למקום חופשית כל השנה. הליכה מזרחה ותצפית על תוואי הנחל והנמל שמעליו.</p> <p><u>גשר העץ</u></p> <p>נחל לכיש אמנם אכזב לרוב אורכו אבל באזור השפך הוא זורם הודות לנביעות באיזור (מי גשם מחלחלים, נאצרים באקויפר ונובעים מעל שכבת האקויקלוד). המים אמנם מי תהום אבל אסור לשתות ולדוג בהם כיוון שעדיין יש בוצה רעילה מהתקופה שבה נשפכו שפכים תעשייתיים רעילים. כיום יש פיקוח/קנסות כבדים על זיהום הנחל. מעבר לנחל מצפון-תל מור (תל אל-אח'דר=התל הירוק). התל, כ-6 דונם שטחו, נחפר ונמצאו 12 שכבות ארכאולוגיות, העמוקה ביותר מסוף ברונזה מאוחרת והצעירה ביותר מהתקופה ההלניסטית.</p> <p>למרגלות התל מדרום התגלה מעגן קדום ומקובל להניח כי התל שימש כנמל הקדום של אשדוד (למרות שהעיר אשדוד הקדומה לא היתה קרובה לים). אשדוד הקדומה היתה כנראה באזור הכפר איס'דוד, כ 3 ק"מ דרומית-מזרחית לעיר המודרנית. בתקופה ההלניסטית/פרסית הוקם ישוב קרוב לים.</p>	
<p>הנקודה הגבוהה ביותר באשדוד- 53 מ'. תצפית על נחל לכיש, נמל אשדוד ועד פלמחים. בתקופת המנדט הבריטי שימש המקום לתצפית שנועדה לאתר ולעצור אניות מעפילים. למטה ממערב שפך נחל שורק. השפך סתום בחול לסרוגין לאורך השנה-השפעת הרס קו החוף ומשטר הסעת החול.</p> <p>מקור השם ממסורת מקומית, כמקום שבו פלט הלוייתן את יונה הנביא אל החוף</p> <p><u>*סיפור יונה והלוייתן</u></p> <p>אלוהים דרש מיונה בן אַמְתִּי ללכת לעיר נינווה בירת אשור ולנבא את חורבנה, אם לא יחזרו תושביה בתשובה. יונה לא רוצה בשליחות שהטיל עליו אלוהים. כדי להתחמק משליחותו, הוא עולה לאניה ביפו ומנסה לברוח לתרשיש. במהלך מסעו פוקדת סערה גדולה את האניה. המלחים מטילים גורלות כדי לברר מה פשר העונש מאלוהים שפקד אותם. לאחר שיונה מבין שהאשמה היא בו ובבריחתו מאלוהים, הוא מבקש שיזרקו אותו אל הים. הוא נבלע בלוע של דג גדול, כנראה לווייתן. אחרי שלושה ימים של תפילות בבטן הדג, סולח לו אלוהים ובלבד שיעשה את שדרש ממנו. אלוהים סלח לו, הלוייתן הקיא את יונה אל החוף בתנאי שישוב וילך לנינווה למשימתו. הוא הולך לנינווה ומזהיר את תושביה כי בתוך 40 יום העיר תושמד אם לא יחזרו בתשובה. אנשי נינווה ואלוהים מוחל להם. יונה מבקש מאלוהים להמיתו (ע"פ חז"ל-כי נבואתו לא התגשמה והוא עלול להחשב כנביא שקר, ומחשש כי האשורים בנינווה יתאנו לבני ישראל בגללו)</p> <p>מפת מידבא מתארת את ארצות המקרא וירושלים במרכזן. היא מציינת 2 אתרים- אשדוד הימית (אזוטוס פראליום) ואשדוד היבשתית (אזוטוס מסוגיוס) במפה מצויין מקום התל כ"הקדוש יונה". ע"פ מסורת מוסלמית יונה אף נקבר במקום (אם כי קיימות מסורות נוספות בקשר למקום קבורתו).</p> <p>בשנת 1956 בן גוריון מטיל על עובד בן עמי ראש עריית נתניה את תכנון העיר אשדוד וזה הפך לראש צוות ההקמה של העיר. הגבעה נקראת גם "גבעת יפה", על שם יפה בן עמי אשתו של עובד בו עמי.</p> <p>נמל אשדוד הוא הגדול בישראל, נחנך ב 1963. מ 1975 יש בנמל גם רציף לספנות תיירותית.</p> <p>כיום בעיר כ 240,000 תושבים (השישית בגודל האוכלוסיה בארץ).</p>	<p>גבעת יונה (גבעת יפה)</p>

<p>המוזאון לתרבות הפלשתים ע"ש קורין ממך שוכן ברובע ד' של העיר ונפתח לראשונה ב- 1990 ע"י אריה אזולאי ורנה סיוון. ב 2014 קיבל המוזאון הכרה ממשרד התרבות והספורט . על הפלשתים- ראה נקודת הרחבה.</p>	<p>המוזאון לתרבות הפלשתים</p>
<p>המצודה ממקמת בקצה הדרומי של אשדוד מטרים ספורים מקו המים . נבנתה בתקופה הערבית הקדומה (1099-640 לספירה) ע"י סלימאן, אחיו של הח'ליף אל וואליד. סלימאן היה גם זה שבנה את העיר רמלה. במקום שוחזרו חדרים ונחשפו תנורי בישול ואפיה מהתקופה העתיקה. במקום באר חפורה בעומק כ- 5 מ' בלבד המגיעה למי תהום מתוקים (מי תהום מלוחים נמוכים יותר). המצודה מוקפת חומה וחפיר, והשער המזרחי נסתם באבנים. צמוד לחומה נראים חדרים לחיילים או אורות. המצודה תפקדה עד 1071, אז ארעה רעידת אדמה שהחריבה אותה. המוסלמים כובשים את הארץ החל מ 634 לספירה. הם מסלקים את השלטון הביזנטי וכובשים את מבצרי החוף. הם חוששים כי הנוצרים יחזרו לכבוש אותם לכן הם מבצרים ומחזקים אותם, כשאמצעי הקשר ביניהם היו מגדלי איתות (אש בלילה ועשן ביום). יושבי מבצרי החוף נחשבו לגיבורים וזכו להטבות ויחס מועדף מהשלטון. ספינות של נוצרים היה משייטות בים התיכון בקרבת החופים ופושטות על ערי החוף. הם היו לוקחים שבויים מוסלמים והיו דורשים כופר בעבורם. אתרי חוף ששימשו לפדיון השבויים: עזה (מיומס), אשקלון, אשדוד, יבנה-ים, יפו, ארסוף וכנראה גם קיסריה. *פרויקט המצודה מתוכנן פרויקט תיירותי מסחרי בהיקף של 20 מליון ש"ח, בתכנון לשמר את המצודה באמצעות תיקרת זכוכית ועליה תוקם קומה עליונה ובה מרכז מבקרים ומסעדה . מזרחית למתחם, יוקם מתחם מסחרי שטח של כ- 2000 מ"ר. אזור המסחר והמצודה יותאמו לדרישות אתרי תיירות.</p>	<p>מצודת אשדוד</p>
<p>גן ארכיאולוגי במרכז אפרידר בו מרוכזים ממצאים שונים שהתגלו באשקלון, במיוחד מרשימים שני ארונות קבורה (סרקופאגים) מן התקופה הרומית, שהתגלו בשכונת אפרידר במהלך עבודות פיתוח בראשית שנות ה 70. ארונות הקבורה, המפוארים ביותר שהתגלו בישראל, עשויים משיש בהיר ומעוטרים בתבליטים מרהיבים. בארון הדרומי מתאר התבליט בחזיתו את האדס, אל השאול, חוטף את פרספוני, בתה של דמטר, אלת האדמה והפריון. בחלק האחורי מתוארים שני אריות שומרים על כד קבורה לאפר . על גבי מכסה הסרקופאג מגולפים שני בני זוג. הם מתוארים בצורה גולמית, ללא פרטים מזהים. יש להניח שעיצובם הסופי של הפנים נועד להיעשות בהתאם לתווי פניהם של לקוחות לעתיד לבוא. תופעה זו קיימת גם בסרקופ הצפוני. בחזיתו ובשני צידי מתוארת סצנת מלחמה, אולי מלחמת היוונים בטרואנים: בחזיתו האחורית נראים שני אריות תוקפים שני שוורים . ארונות קבורה אלו נוצרו בבית מלאכה באסיה הקטנה והובאו לאשקלון על פי הזמנה מיוחדת. בנוסף מוצג על הבמה המקורה שחזור של עוגן עץ בעל חלקי עופרת מקוריים (סטוק), נאביזר חיזוק) שנמצאו בים.</p>	<p>הצר העתיקות באשקלון</p>

תל אשקלון

בשנת 1950 לפנה"ס לערך, הגיעו הכנענים לאשקלון במטרה להתיישב ובנו את אשקלון כעיר נמל שתושביה עסקו בחקלאות וייצוא לארצות הים התיכון. אחד הממצאים החשובים ביותר הוא "השער הכנעני", השער הקדום ביותר מסוגו בעולם. השער היה גורם חשוב במערך הביצורים בעיר הכנענית אשר נבנה בשנת 1850 לפנה"ס והינו השער המקושת הקדום ביותר בעולם (קשתות ללא אבן ראשה-הרכבה לפני הקשת הרומית). השער בנוי בצורת מסדרון מקומר מאבני כורכר מסותתות, וקירות המסדרון עשויות מלבני בוץ מחוזקות אבני כורכר. אורכו של השער כ-15 מ', רוחבו כ-2 מ' וגובהו כ-4 מטר.

ממערב לשער נמצאת החלקלקה שתפקידה היה לתמוך בחומה. במרכז קיים משטח שבו התגלה כלי קיבול ובתוכו עגל ברונזה מצופה כסף.

בשנים 1999–2005 בוצעו ברחבי תל אשקלון פעולות שימור ונבנתה סככה ענקית. העבודות נערכו ביוזמת המועצה לארץ ישראל יפה, רשות הטבע והגנים ורשות העתיקות בתקופה הצלבנית (מאות 12-13 לספירה) הייתה אשקלון העיר היחידה בארץ ישראל שהצלבנים לא הצליחו לכבוש ב-50 השנים הראשונות של ממלכת ירושלים. בשנת 1153, משראו הצלבנים שאין ביכולתם לכבוש את העיר בכוח, החל המצור על אשקלון. בסופו ביקשו המוסלמים להיכנע, והורשו לעזוב עם משפחותיהם ורכושם והצלבנים נכנסו לעיר.

חומות אשקלון בצד המזרחי והדרומי של הגן הלאומי הן חומות העיר המוסלמית. הן נבנו במאה ה-12 לספירה כמתחם מבוצר מול איום הצלבנים. החומה נבנתה על גבי סוללה עצומה כפי שנבנתה לפנייה החומה של העיר הרומית הביזנטית. לאחר שכבשו הצלבנים את העיר הם חיזקו ובנו חלק ממנה מחדש והקימו מצודה בצד הדרום מערבי של העיר. בחומה 4 שערים (אשר היו כבר בעיר הביזנטית), המכונים על פי כיווניהם שער הים, שער עזה, שער ירושלים ושער יפו.

רוב החומות הצלבניות הורכבו משתי שכבות שנבנו מאבנים מסותתות או מאבני גויל, שהרווח ביניהן מולא בשברי אבנים ומלט שנשפך מלמעלה במהלך הבנייה הקירות. בשנת 1187, כבש סלאח א-דין שעמד בראש המוסלמים את אשקלון מחדש. המוסלמים הרסו את חומות העיר מתוך חשש שהצלבנים יחזרו לעיר ויתבצרו בה. ואכן כעבור מספר חודשים, שבו הצלבנים אל העיר ובראשם ריצ'רד לב הארי ובנו על שרידי תל אשקלון. שנים לאחר מכן, נכבש המקום שוב בידי המוסלמים והפעם ממלוכים שבראשם עמד בייברס הממלוכי. בייברס הורה על הריסת העיר, נמלה וחומותיה עד היסוד, מתוך חשש שהצלבנים ישובו ויפלו. הצלבנים לא שבו. וכך בא קיצה של אשקלון הקדומה. מכיוון חוף הים נראות התמוטטויות רבות של חלקי החומה, ומחשפו עמודים אופקיים שנועדו לחזק את החומה.

נקודת הרחבה – הפלשתים.

הפלשתים היו אחד מ"גויי הים", העמים המופיעים באגן המזרחי של הים התיכון כגורם צבאי בתחילת המאה ה-12 לפנה"ס (1175 לערך).

זו תקופת התפוררותן של הממלכות הגדולות של המזרח: האימפריה החתית והאימפריה המצרית. גויי הים ניצלו את חורבנה של הממלכה החתית ואת ירידתה של האימפריה המצרית ופלטו לארצות שהיו תחת שלטונן. כבר במאה ה-13 לפנה"ס ניסו גלי גויי הים לחזור בים וביבשה לארץ-ישראל ולסוריה ואף למצרים גופה. אין ידיעות מפורטות על חדירות אלה, אך ברור שהתקפתם הגדולה האחרונה של גויי הים, ובהם הפלשתים, היתה בראשית ימיו של רעמסס השלישי.

התקפה זו נכשלה אמנם אחרי קרבות עזים בים וביבשה, אולם הפלשתים לא נסוגו. הם התיישבו או הושבו בעיקר בחוף הדרומי של ארץ ישראל, והפכו במרוצת הזמן לגורם מדיני בעל חשיבות יתרה בארץ, הניצב מול ערי כנען המפולגות.

באותו זמן נמשכת התנחלותם של בני ישראל בעיקר באזורי ההרים שבמרכז הארץ. במאות ה-12 ו-11 לפנה"ס נעשים שבטי ישראל מזה ופלשתים מזה לשני כוחות עיקריים, המתחרים על השלטון המדיני ואף על הדמות התרבותית והרוחנית של הארץ. זוהי תקופת הזוהר של הפלשתים בייחודם המדיני והתרבותי. מראשית המאה העשירית ואילך הופכת פלשת לגורם משני בתולדות ארץ-ישראל, ומבחינה תרבותית גבר תהליך ההתבוללות של הפלשתים שטשטש את ייחודם.

הפלשתים מתיישבים בחמש ערים עיקריות ביניהן היתה ברית והתנהלו ע"י "סרנים":

עזה - הדרומית ביותר. היא נזכרת כמרכז פלשתי חשוב ועיר בצורה בסיפורי שמשון (שופטים טז). היא כנראה המרכז העיקרי של הברית ושם נאספים סרני פלשתים לחגיגות וזבחים במקדש דגון

אשקלון - הצטיינה בנמלה הטוב. נזכרת פחות מעזה במקרא (סיפורי שמשון, שופטים יד, יט).

אשדוד - מעמדה החשוב בתקופת הברונזה המאוחרת הולך ומתברר מתוך תעודות שנמצאו לאחרונה באוגרית. מן המקרא ידועה אשדוד בתקופה הנדונה בעיקר מן הסיפור על נדודי ארון הברית. מן הידיעה שארון הברית נלקח אחרי המלחמה באבן - העזר משדה הקרב לאשדוד יש להניח, כי אשדוד היתה בתקופת מלחמות הפלשתים באמצע המאה ה-11 הממלכה הפלשתית הראשית. לפי המקרא נמצא שם אחד משני המקדשים של האל דגון. על עליונותם של אנשי אשדוד על ממלכות פלשתיות אחרות באותו זמן מעידה אולי העובדה, כי הם ציוו להעביר את הארון קודם לגת ולאחר מכן לעקרון

גת - זיהויה אינו ודאי (אולי תל א-צאפי). בדומה לאשדוד ועזה היא נזכרת (יהושע יא, כב) כעיר שבה ישבו 'ענקים' קודם שנכבשה בידי הפלשתים.

עקרון - (ח'רבת מקנע) היא הצפונית בין ממלכות פלשת, חלק משטחה ניתן לשבט דן, ובגבול שכינה לבין יהודה מתרחשים המאורעות המסופרים בסיפורי שמשון. פרט יחיד הנזכר במקרא בקשר לעיר עקרון בתקופה זאת הם שערי העיר (שמואל א יז, נב)

בנוסף לערים העיקריות הקימו הפלשתים עוד ערי שדה וישובים קטנים יותר, בין השאר **תמנה**, **צקלג** ו**יבנה**.

השליטה האזורית בוצעה באמצעות נציבים (שמואל א', יג 4-3), חילות מצב (שמואל א', יג 23), ויחידות קומנדו כגון "המשחית" (שמואל א', יג 17-18), והיה להם מונופול על חרושת הברזל ועיבודו לכלי נשק ולכלי חקלאות (שמואל א', יג 19-22). השלטון הפלשתי נחלש בתקופת התגבשות השלטון הישראלי, בימי דוד.

מכה נוספת קיבלו הפלשתים בימי עוזיהו מלך יהודה, במאה ה-8 לפני הספירה. הם מרדו בשלטונו בזמן כיבושי **תגלת פלאסר** השלישי מלך אשור, אך השתעבדו לאשורים כערים נפרדות, ולא כגוף מאוחד. יאשיהו ניצל את נפילת אשור וכבש את צפון פלשת, אך פרעה נכה כבש את האזור, ואחריו נבוכדנאצר מלך בבל. בתקופת השלטון הפרסי נכללה פלשת בחוות עבר הנהר, כמו יהודה ושומרון מהשם "פלשת" נגזר השם המודרני פלשתינה.

מבחינת פולחן הביאו הפלשתים עמם את אליהם, אך במשך הזמן אימצו להם גם אלים מקומיים בהשפעת הסביבה בה התנחלו. האלים היו שמיים-כנעניים והם הקימו עבורם מקדשים.

האל הראשי של הפלשתים הנזכר במקרא הוא דגון, אשר שניים ממקדשיו, באשדוד ובעזה, וייתכן אף מקדש בבית שאן נזכרים במקרא. פסלו של דגון עמד במקדש שבאשדוד.

